

Шлях життя ПЕЛІКАНА

Звіт

LIFE-PELICANS.COM

Фотографії: Шан Віклі, Ніл Алдрідж, Ярі Пелтомакі / Wild Wonders of Europe, Дімітріс Вавіліс, Себастьян Бугаріу, Наталі Клементс, Владімір Младенов, Свілен Чешмеджиєв, Елле Хармс, Адріана Тодорова, Андрій Некрасов, Даміан Петков, Даніела Міхова, Ерун Хелмер, А. Панагіотопулос, Оксана Сотнікова, З. Трендафілов.

Дизайнер: Оксана Сотнікова.

Усі права захищені. Фотографії та текст забороняється відтворювати чи копіювати в будь-якій формі та поширювати без попереднього дозволу Rewilding Europe та партнерів.

Цей звіт створено в межах ініціативи LIFE18 NAT/NL/000716 «Збереження кучерявого пелікана вздовж Чорноморсько-Середземноморського пролітного шляху» (Pelican Way of LIFE). Ініціатива координувалася Rewilding Europe у партнерстві з Болгарським товариством захисту птахів/Birdlife Болгарія (BSPB), Грецьким орнітологічним товариством/Birdlife Греція (HOS), Дирекцією природного парку Персіна (PNPD), Румунським орнітологічним товариством/BirdLife Румунія (SOR), Rewilding Romania та Rewilding Ukraine. Вона софінансується Європейським Союзом через програму LIFE та фондом Arcadia, а також Whitley Fund for Nature у Болгарії та Green Fund у Греції. Зміст публікації є відповідальністю Rewilding Europe та партнерів і не відображає поглядів Європейського Союзу.

“Збереження кучерявого пелікана вздовж Чорноморсько- Середземноморського пролітного шляху”

Акронім: Шлях життя пелікана (Pelican Way of LIFE)

Довідковий код: LIFE18 NAT/NL/000716

Тривалість: П'ять років та сім місяців

Дата початку: 01-09-2019

Дата закінчення: 31-03-2025

Загальний бюджет: 1,773,676 євро

Фінансування від ЕС: 1,330,255 євро

Бенефіціар-координатор: Rewilding Europe

Партнери:

Болгарське товариство захисту птахів/Birdlife Болгарія (BSPB)

Грецьке орнітологічне товариство/Birdlife Греція (HOS)

Дирекція природного парку Персіна (PNPD)

Румунське орнітологічне товариство/BirdLife Румунія (SOR)

Rewilding Romania

Rewilding Ukraine

Вебсайт: life-pelicans.com

Зміст:

ВСТУП	5-7
ПРО КУЧЕРЯВОГО ПЕЛІКАНА	8
ЧОМУ МИ ПІДТРИМУЄМО ПОВЕРНЕННЯ КУЧЕРЯВОГО ПЕЛІКАНА?	9-10
ІНІЦІАТИВА В ЦИФРАХ	11
ГЕОГРАФІЯ ІНІЦІАТИВИ	12
ДІЯЛЬНІСТЬ І ДОСЯГНЕННЯ	
Моніторинг популяції	13
<i>Спалах пташиного грипу</i>	14
Мічення та кільцювання	15-16
Зменшення ризику зіткнень	17
Покращення умов розмноження та відпочинку кучерявих пеліканів	18-19
<i>Значне досягнення — поява двох нових гніздових колоній в Болгарії</i>	20
Створення патрулів	21-22
Моніторинг	23
Підвищення обізнаності щодо повернення пелікана	24-25
Екологічна освіта	26-27
Посилення охорони природи завдяки волонтерству	28
Природний туризм	29
ПОДАЛЬШІ ЗАХОДИ	30-31
ПОДЯКА	32-34

Вступ

*«Шлях життя пелікана» (Pelican Way of LIFE) — це комплексна природоохоронна ініціатива, присвячена збереженню кучерявого пелікана (*Pelecanus crispus*) уздовж Чорноморсько-Середземноморського пролітного шляху. У період з вересня 2019 року по березень 2025 року вона працювала над пом'якшенням загроз і покращенням середовищ існування виду на 27 територіях у Румунії, Болгарії, Греції, і на двох територіях в Україні, а також підтримувала підвищення кваліфікації та дослідження в Туреччині, Албанії, Чорногорії та Північній Македонії.*

Ініціатива зосереджувалася на відновленні популяції кучерявого пелікана в Південно-Східній Європі. Були посилені наукові дослідження для кращого розуміння чисельності популяції, успішності розмноження, міграційних шляхів і загроз, залучені місцевих зацікавлених сторін для зменшення незаконної діяльності, а також покращені умови для гніздування виду шляхом відновлення середовищ існування та встановлення штучних гніздових платформ. Ініціатива «Шлях життя пелікана» також працювала над зменшенням смертності пеліканів шляхом усунення небезпек, як-от зіткнення з лініями електропередач. До того ж,

вона заохочувала підтримку зусиль зі збереження виду, а також сприяла підвищенню гордості та підвищенню обізнаності місцевих громад. До захисту цього знакового виду та життєво важливих середовищ існування, включно з **об'єктами Natura 2000**, залучили багато зацікавлених сторін.

Rewilding Europe координувала ініціативу, заходи на місцях впроваджувалися разом із партнерами, зацікавленими сторонами та волонтерами. Основними партнерами були Болгарське товариство захисту птахів/Birdlife Болгарія (BSPB) і Дирекція природного парку Персіна в Болгарії (PNPD), Грецьке орнітологічне товариство/Birdlife Греція (HOS) у Греції, Румунське орнітологічне товариство/BirdLife Румунія (SOR) і Rewilding Romania в Румунії, а також Rewilding Ukraine в Україні.

Заходи, проведені для підтримки популяції кучерявих пеліканів, мали значні успіхи, один з яких – **створення двох нових гніздових колоній виду у Болгарії**. Спалах пташиного грипу в 2022 році спричинив серйозне скорочення чисельності кучерявого пелікана в Європі, хоча до цього спостерігалася тенденція зростання популяції. Попри це ініціатива відіграла важливу роль у стабілізації популяції та її відновленні після спалаху.

«Шлях життя пелікана» заклала основу для майбутніх зусиль з ревайлдингу, зосереджених на кучерявому пелікані та його середовищах існування, а також сприяла підвищенню обізнаності, залученню громади, розвитку екологічної освіти та природного туризму в регіоні. **Ці зусилля обнадіюють на повернення цих величних птахів у європейські ландшафти.**

Про кучерявого пелікана

Маючи розмах крил майже три метри та вагу понад 10 кг, кучерявий пелікан є одним із найбільш вражаючих птахів, що гніздяться в Європі. Вигляд групи цих величезних рибоїдів, що злітають у повітря, — дивовижне видовище.

Для розмноження кучерявим пеліканам потрібен доступ до спокійних, зариблених водойм, не порушених діяльністю людини, з великими затопленими та мілководними ділянками. Пелікани харчуються рибою та полюють поодинокі або групами, іноді навіть приєднуючись до інших видів, як-от баклани. Зазвичай вони повертаються до традиційних місць розмноження, які можуть містити від одного гнізда до понад 1400 (але зазвичай вони менш соціальні, ніж інші види пеліканів). Їхні гнізда — це грубі купи рослинності, розміщені на острівцях або щільних скупченнях водної рослинності. Самки відкладають від одного до трьох яєць — пташенята народжуються голими, але незабаром в них з'являється білий пух. Молоді пелікани є справжніми рекордсменами щодо набору ваги. Пташеня, яке важить лише 100 грамів при народженні, за шість днів має вже 500 грамів. Потомство оперяється упродовж 85 днів і невдовзі стає повністю незалежним.

Кучерявий пелікан є надзвичайно вразливим по всьому географічному ареалу свого мешкання. У Червоному списку МСОП він класифікується як вид, що перебуває під загрозою зникнення. Світова популяція цього виду зазнала різкого скорочення за останні десятиліття, основними причинами якого є зіткнення з лініями електропередач, знищення середовища існування, турбування, пряме переслідування рибалками та недостатня обізнаність місцевих громад. Ці загрози, у поєднанні з браком наукових даних, роблять майбутнє кучерявого пелікана вкрай залежним від дій щодо його збереження.

Світова популяція виду оцінюється майже в 20 000 особин, причому популяція на Середземноморсько-Чорноморському міграційному шляху — фокус цієї ініціативи — становить половину від загальної кількості (понад 8000 гніздових пар). У Греції, Болгарії та Румунії кучерявий пелікан охороняється законом, включаючи пташенят, місця гніздування та молодих птахів. У Болгарії та Румунії розроблено та впроваджено Національні плани дій для підтримки зусиль зі збереження виду. В усіх трьох країнах місця розмноження та ночівлі, а також найважливіші місця харчування птахів, визначені як важливі орнітологічні території (IBA) та спеціальні охоронювані території (SPA). В Україні вид занесений до Червоної книги України, що також надає йому правову охорону.

Чому ми підтримуємо повернення кучерявого пелікана?

Кучерявий пелікан є послом здорової мережі водно-болотних угідь у Європі.

Підтримка повернення кучерявого пелікана як знакового виду-індикатора може опосередковано допомогти відновити величезні ділянки водно-болотних угідь, озер та болотистих середовищ існування, що з великою вигодою принесе користь широкому колу інших видів. **Кучерявий пелікан продовжує демонструвати ознаки відновлення в межах свого ареалу в південно-східній Європі, включаючи ревайлдинг ландшафт Дельти Дунаю.** Однак фрагментований характер популяцій створює проблему для їхньої довгострокової стабільності.

Пошук нових способів збільшення чисельності пеліканів може відродити екосистеми та висвітлити необхідність більш формального захисту цих середовищ існування, переваги масштабного відновлення водно-болотних угідь та цінність природних процесів. Це також може підкреслити необхідність наявності здорових популяцій риб, що призведе до відновлення та ревайлдингу річок. Кучерявий пелікан також виконує роль амбасадора здорової мережі водно-болотних угідь по всій Європі.

Як культовий вид, кучерявий пелікан також є цікавим об'єктом спостереження для орнітологів, фотографів дикої природи та любителів природи. Завдяки вражаючому розмаху крил, яскравому шлюбному вбранню та граціозним рухам, за ним цікаво спостерігати у водно-болотних ландшафтах.

Підтримуючи сталий природний туризм, присутність кучерявих пеліканів допомагає генерувати дохід для громад, одночасно підвищуючи екологічну обізнаність та необхідність природоохоронних зусиль. Захист цих птахів та їхніх середовищ існування гарантує, що майбутні покоління зможуть продовжувати милуватися ними в дикій природі, зміцнюючи зв'язок між збереженням біорізноманіття та економічною стабільністю.

Ініціатива в цифрах

12 гніздових платформ

побудовано та відремонтовано, розширюючи географію гніздування виду

10+ км ліній електропередач убезпечили шляхом встановлення відлякувачів чи ізоляції

2 нові гніздові колонії було створено, із 100+ гніздами зареєстрованими у 2025 році

5 професійних фотомісій та 100+ польових зйомок партнерів, понад 2000 фотографій

3 Олімпіади та один освітній табір резюмували освітні заходи партнерів

50+ занять в школах та освітніх подій організовано, дві освітніх програми впроваджені в 26 школах, щоб просвітити та залучити молоде покоління

300 пеліканів окільцьовано; 24 пелікани помічені GPS передавачами в Греції, Болгарії та Румунії

4 професійні відеомісії та багато польових зйомок, створено 4 відео та понад 75 коротких кліпів

121 стаття опублікована на вебсайті ініціативи, що зібрало 122 000 унікальних переглядів

9 одночасних обліків пеліканів здійснено у Балканських країнах щорічно навесні та взимку

10+ тренінгів та семінарів зміцнили потенціал зацікавлених сторін щодо збереження пеліканів

59 рекламних матеріалів створено, розповсюджено тисячі примірників

7 схем патрулювання впроваджено, і здійснено 1,000+ виїздів патруля для моніторингу колоній і запобігання турбуванню

10 туристичних угод, 3 програми спостереження за птахами та 3 туристичні маршрути

3 фестивалі та 2 виставки проведено з метою залучення громади

27 територій Natura 2000 у Румунії, Болгарії та Греції, а також 2 території в Україні залучені у проведення заходів ініціативи

7 волонтерських таборів проведено для покращення місць мешкання виду та гніздових платформ

12 інформаційних панелей встановлено для просування ініціативи та підтримки туризму

2 престоури та численні візити для ЗМІ, організовані партнерами ініціативи

1700 публікацій та постів із охопленням 10+ мільйонів у ЗМІ та партнерських каналах

2108 публікацій у соціальних мережах ініціативи охопили 735 000 осіб

Географія ініціативи

Ініціативу «Шлях життя пелікана» реалізовано на 27 територіях у Румунії, Болгарії, Греції та Україні, охоплюючи різноманітні середовища існування, як-от озера, острови, водно-болотні угіддя та болота.

ГРЕЦІЯ

До спалаху пташиного грипу у 2022 році в Греції проживало майже третина світової популяції кучерявих пеліканів. Шість гніздових колоній включають одну на озері Преспа – найбільшу в світі з 1 200 гніздовими парами. Зусилля були зосереджені на затоці Амвракікос та водно-болотних угіддях Мессолонгі, де колонії зростали та розширювалися в останні роки.

БОЛГАРІЯ

На початку ініціативи популяція кучерявих пеліканів у Болгарії оцінювалася в 70–120 пар. Вид регулярно розмножується на озері Сребарна, а раніше колонії формувалися на штучних гніздових платформах у водно-болотних угіддях Піщина в природному парку Персіна. Ініціатива охопила 10 ключових природних об'єктів, як-от острівний комплекс Белене, комплекс Стралджа та озеро Атанасовсько.

РУМУНІЯ

У Румунії мешкає орієнтовно 450–500 пар, що розмножуються здебільшого в дельті Дунаю у 15-ти основних ділянках, що включають комплекс Разім-Сіное, Дунайські острови та озеро Ташаул. Вид є оседлим та частково мігруючим, а молоді птахи розселяються вздовж нижньої течії Дунаю та західного узбережжя Чорного моря.

УКРАЇНА

В українській дельті Дунаю налічується до 150 зимуючих пеліканів. Важливо зазначити, що востаннє цей вид розмножувався в цьому районі орієнтовно шість років тому. Діяльність була зосереджена на озері Картал та Дунайському біосферному заповіднику, де вид відпочиває та годується.

Діяльність та досягнення

МОНІТОРИНГ ПОПУЛЯЦІЇ

Незважаючи на постійні зусилля щодо збереження виду, ключові прогалини в знаннях про кучерявого пелікана все ще залишаються, що впливає на його довгостроковий захист. Аби розв'язати цю проблему, **дослідники вивчали стан популяції виду, його переміщення, схеми розселення, загрози та ключові зупинки вздовж його міграційного шляху** за допомогою супутникової телеметрії, кільцювання та одночасних обліків.

Оскільки птахи не розпізнають кордонів, у всіх країнах ініціативи розробили єдиний підхід до моніторингу. Стандартизовані протоколи забезпечили узгодженість збору даних, а для централізації та аналізу результатів створили базу даних ГІС.

Щоб отримати точну картину популяції та використання середовища існування, **щорічно проводилися одночасні обліки по всій південно-східній Європі**. Експерти та волонтери моніторили

**ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ ПАР,
ЩО РОЗМНОЖУЮТЬСЯ,
У ВСІХ КРАЇНАХ**

2021 1099

2022 807

2023 899

2024 976

сотні водно-болотних угідь, отримуючи цінну інформацію про поширення видів. Зимові обліки (грудень) допомогли оцінити успіх розмноження, а весняні обліки (травень-червень) оцінювали розмір та поширення популяції як кучерявих, так і рожевих пеліканів.

Протягом періоду дії ініціативи відбулося **значне скорочення популяції унаслідок спалаху пташиного грипу**. Однак зусилля з моніторингу наразі вказують на ознаки стабілізації, що наголошує на важливості постійних досліджень та заходів щодо збереження майбутнього виду.

СПАЛАХ ПТАШИНОГО ГРИПУ

На початку 2022 року серйозний спалах пташиного грипу спустошив популяції кучерявих пеліканів на Балканах.

У Греції загинуло понад 2200 пеліканів, що становило майже **40%** національної популяції.

Румунія повідомила про втрату приблизно 158 дорослих пеліканів, що становить орієнтовно **20%** її дорослих статевозрілих особин.

Загалом епідемія забрала життя **майже 10%** світової популяції кучерявих пеліканів. Зусилля щодо пом'якшення спалаху включали видалення тіл та впровадження карантинних заходів для запобігання подальшому поширенню.

Ця подія підкреслює **вразливість виду та важливість поточних ініціатив** щодо його збереження. Постійні зусилля в межах ініціативи «Шлях життя пелікана» допомогли стабілізувати популяцію кучерявих пеліканів у південно-східній Європі, яка почала демонструвати ознаки відновлення після спалаху.

МІЧЕННЯ ТА КІЛЬЦЮВАННЯ

Щоб краще зрозуміти екологію, переміщення та поведінку кучерявих пеліканів, **вчені використовували кільцювання та супутникові передавачі для відстеження окремих птахів по всьому ареалу їх мешкання.** У майбутньому це покращить планування заходів щодо збереження виду, забезпечуючи безпечніше майбутнє для цих величних птахів.

Під час успішних місій з кільцювання в Греції, Болгарії та Румунії **окільцювали майже 300 пташенят.** Кожен птах отримав кільце з унікальним ідентифікаційним номером, що дало змогу вченим визначити місце його народження та відстежувати його переміщення.

Для збору детальніших даних у режимі реального часу **супутниковими передавачами оснастили 24 кучерявих пелікани** у Болгарії, Греції, Румунії та Албанії, а також декілька рожевих пеліканів. Ці передавачі надали безцінну інформацію про харчування, розмноження та використання середовища існування, показавши, що кучеряві пелікани зазвичай мігрують на невеликі відстані, а рожеві пелікани долають набагато більші відстані.

Один рожевий пелікан, помічений у Болгарії, подолав майже 56 000 км за три роки, перетинаючи 14 країн – від України до Судану – з рекордною для одного дня відстанню 361 км та максимальною висотою понад два кілометри над рівнем моря.

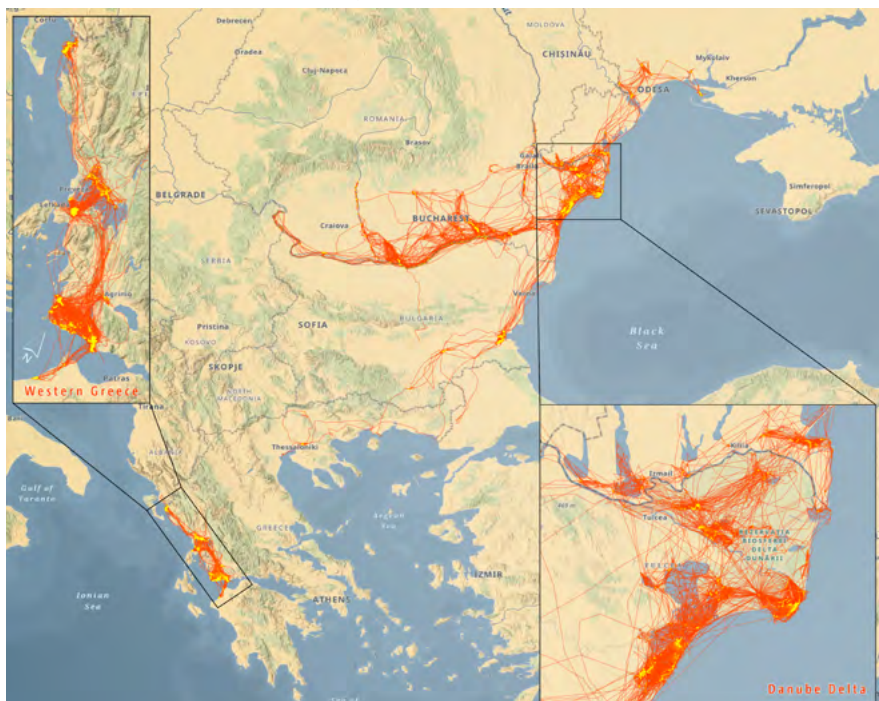

На жаль, не всі обладнані передавачами птахи вижили, але дані відстеження допомогли визначити ключові загрози та причини смертності, спрямовуючи подальші зусилля зі збереження виду.

Щоб залучити громадськість, спеціальна вебсторінка дала змогу людям відстежувати переміщення помічених кучерявих пеліканів майже в режимі реального часу:

life-pelicans.com/track-the-dalmatian-pelicans

ДАНІ ВІДСТЕЖЕННЯ ПЕЛІКАНІВ, ПОМІЧЕНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНІЦІАТИВИ

ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКУ ЗІТКНЕНЬ

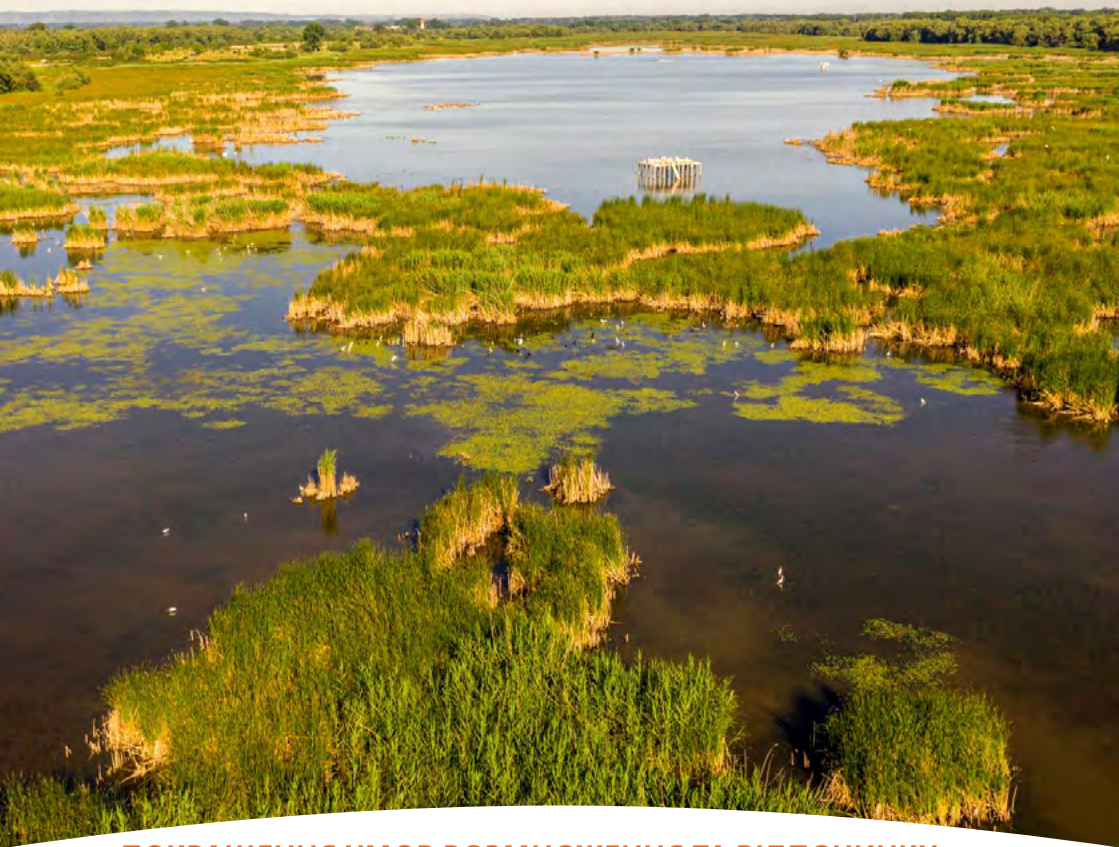
Повітряні лінії електропередач становлять серйозну загрозу для птахів, особливо для видів з низькою маневреністю, як-от кучеряві пелікани, унаслідок зіткнення та ураження електричним струмом. Пелікани часто зосереджуються на воді під час польоту, що ускладнює їм бачення кабелів, особливо в умовах низької видимості. Зіткнення та ураження електричним струмом призводять до втрати понад 4% популяції кучерявих пеліканів у південно-східній Європі.

Щоб зменшити цей ризик, ініціатива «Шлях життя пеліканів» у партнерстві з комунальними компаніями Румунії, Болгарії та Греції забезпечила безпечніше функціонування понад 10 км ліній електропередач для птахів у ключових районах, включаючи водно-болотні угіддя Бургасу, дельти Дунаю та водно-болотні угіддя Мессолонгі. Відлякувачі для птахів, які роблять лінії електропередач більш видимими, є ефективним рішенням, зменшуючи зіткнення до 94%. До інших заходів належать ізоляція кабелів, скручування ліній електропередач для кращої видимості та закопування ділянок із високим рівнем ризику.

У цих країнах провели дослідження для оцінки впливу мереж розподілу електроенергії 20 кВ та 110 кВ на кучерявих пеліканів та інших птахів. У дослідженні визначено найнебезпечніші лінії електропередач та визначено пріоритетні ділянки для встановлення відлякувачів та інших захисних заходів.

Дослідження, проведене в Румунії, засвідчило наявність 6,5 км небезпечних ліній електропередач, а також 400 відлякувачів встановлено на піщаній косі Кітук та озері Єзер Келераші. У Болгарії виявили 49 км небезпечних ліній електропередач. Саме тому розроблено інноваційний підхід до встановлення відлякувачів за допомогою дронів, що дає змогу розмішувати їх над водою та у віддалених районах. Цей метод апробовано поблизу Бургаса у співпраці з ініціативою **LIFE Safe Grid for Burgas**, яка продовжить цю роботу в даному районі. У Греції виявлено 7,4 км небезпечних ліній – деякі ділянки з високим рівнем ризику замінено підземними кабелями комунальною компанією, яка також встановила спеціальні ізовані кабелі на інших ділянках.

ПОКРАЩЕННЯ УМОВ РОЗМНОЖЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ КУЧЕРЯВИХ ПЕЛІКАНІВ

Для покращення умов розмноження та відпочинку кучерявих пеліканів у ключових місцях в Болгарії та Україні побудували або розширили штучні платформи для гніздування. Багато з цих платформ оснастили муляжами пеліканів для приваблення справжніх птахів. Щороку партнери та волонтери доглядали за платформами, покриваючи їх свіжим очеретом, аби зробити їх привабливішими під час сезону розмноження.

Нові або відремонтовані платформи встановили в:

- **Болгарії:** Заповідна зона Калімок-Брушлен (дві платформи), острів Персін (дві платформи), комплекс Мандра-Пода (три платформи);
- **Україні:** Зовнішня Кілійська дельта Дунаю (дві платформи), одне з придунайських озер (одна платформа), острів Єрмаків (дві платформи).

Гніздові платформи відіграють важливу роль у збереженні кучерявих пеліканів, забезпечуючи безпечні місця для розмноження в регіонах, де природні

середовища існування перебувають під загрозою. Майже 80% європейських водно-болотних угідь зникли за останнє століття, а ті, що залишилися, значною мірою деградували унаслідок дій людини та є дуже вразливими до зміни клімату. Ці платформи імітують природні острови, забезпечуючи захист від хижаків та турбування. Вони вже довели свою високу ефективність у кількох країнах, слугуючи тимчасовим рішенням, поки тривають масштабні зусилля з відновлення водно-болотних угідь. В Україні ці ініціативи з відновлення дикої природи вже тривають, включаючи відновлення дунайських озер та заплав.

У Болгарії всі платформи були успішно використані птахами для розмноження, що сприяло формуванню двох нових гніздових колоній виду. В українській дельті Дунаю, де розмноження пеліканів не реєструвалося майже шість років, деякі платформи використовувалися пеліканами як місця для ночівлі, що може бути першим кроком до майбутнього розмноження. Однак військова діяльність та воєнні обмеження, ймовірно, порушили гніздування та перешкодили доступу до деяких платформ для моніторингу.

ЗНАЧНЕ ДОСЯГНЕННЯ — ПОЯВА ДВОХ НОВИХ ГНІЗДОВИХ КОЛОНІЙ В БОЛГАРІЇ

Ініціатива «Шлях життя пелікана» досягла значного успіху в охороні природи в Болгарії, сформувавши дві нові гніздові колонії кучерявих пеліканів у заповідній зоні Калімок-Брушлен та комплексі Мандра-Пода.

У грудні 2020 року в Калімок-Брашлен збудували дерев'яну платформу на палях. Згодом у цьому ж районі збудували ще одну платформу. Перший успіх гніздування відбувся у квітні 2021 року, коли три пари виростили чотирьох пташенят. Відтоді колонія процвітає. У 2024 році рекордні 92 пари успішно виростили 120 пташенят на

платформах та на повалених деревах навколо них, що ще більше зміцнило присутність виду в цьому районі.

Друга нова колонія сформувалася в комплексі Мандра-Пода, де наприкінці 2021 року побудували дві плавучі платформи в окислювальних ставках компанії «Лукойл Нафтохім Бургас».

Ці платформи швидко

стали улюбленими місцями для ночівлі та гніздування пеліканів та інших водоплавних птахів завдяки мінімальному втручанню людини.

У серпні 2024 року збудували додаткову дерев'яну платформу, а це значно розширило можливості для гніздування. На початку 2025 року нова колонія налічувала 23 гнізда, і очікується ще більше гніздових пар.

Ці визначні досягнення знаменують відчутний прогрес у розширенні географії гніздування виду.

СТВОРЕННЯ ПАТРУЛІВ

Для зменшення переслідування та турбування кучерявих пеліканів **створили нові схеми патрулювання на семи ключових територіях у Румунії, Болгарії та Греції у співпраці з місцевими органами влади та мисливськими асоціаціями.** Ці зусилля допомогли контролювати гніздові колонії, запобігати турбуванню та покращувати захист.

У Румунії (озеро Ташаул) патрулювання проводилося цілий рік, з підвищеною активністю протягом сезону розмноження. Патрулювання відбувалося кілька разів на тиждень, використовуючи зорові труби з оглядових точок уздовж берега для спостереження за гніздовими колоніями.

У Греції (водно-болотні угіддя Мессолонгі та затока Амвракікос) розробили та впровадили схему патрулювання, в межах якої протягом чотирьох сезонів розмноження провели 435 виїзди патрулів.

Нижче окреслено ініціативи, які було розпочато Болгарії.

- **Природний парк Персіна** запровадив нову схему патрулювання, яка контролює рівень турбування птахів вздовж річки Дунай поблизу парку. Ці зусилля пізніше були доповнені модернізованою системою відеоспостереження на острові Персін.
- Водне патрулювання було проведено **навколо групи островів Нікополь та комплексу островів Белене** для оцінки популяцій пеліканів та рівня турбування.
- У **Студеному Кладенці, Овчариці та Розовому Кладенці** створено окремі схеми патрулювання, зосереджені на осінньому та зимовому патрулюванні.

Ці зусилля з патрулювання, що охоплюють **понад 1000 патрульних візитів**, відіграють життєво важливу роль у захисті пеліканів, зменшенні загроз та забезпеченні безпечніших умов розмноження по всьому їхньому ареалу.

МОНІТОРИНГ

Моніторинг ключових показників відіграє провідну роль для оцінки успіху зусиль щодо збереження виду. Протягом усієї ініціативи команди у всіх країнах ініціативи проводили постійний моніторинг для відстеження прогресу та виявлення проблем.

До цих показників належали рівні турбування, переслідування, незаконний промисел, ефективність патрулювання та стан місць ночівлі та гніздування. Також уважно відслідковувалася кількість пар, що розмножуються, кількість пеліканів протягом міжсезоння та ефективність відлякувачів птахів на лініях електропередач. Зусилля з моніторингу були узагальнені в низці звітів, доступних на вебсайті ініціативи. До того ж, після її завершення було оцінено соціально-економічний вплив ініціативи та її вплив на природні послуги. Цю оцінку провели за допомогою анкетування зацікавлених сторін, заповнених у всіх країнах-учасницях, що надало цінну інформацію про ширший вплив ініціативи.

Для оцінки рівня співіснування людини та дикої природи було проведено опитування зацікавлених сторін серед рибалок та власників рибних господарств. Вони виявили позитивні зміни у ставленні до кучерявих пеліканів, зважаючи, що переваги природного туризму утвердилися як значущі.

ПІДВИЩЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ ПЕЛІКАНІВ

Залучення громад та широкої громадськості було в центрі уваги ініціативи «Шлях життя пелікана», сприяючи спільній меті збереженню кучерявих пеліканів по всій Європі. Заходи залучали людей різного віку завдяки інтерактивним семінарам, освітнім програмам та волонтерським заходам, створюючи ширше розуміння важливості захисту цього виду.

Аби підвищити рівень співіснування людини та дикої природи, місцеві громади брали активну участь у заходах, спрямованих на зміну сприйняття пеліканів, яких рибалки часто вважають конкурентами. Чудовим прикладом слугує **«Фестиваль кучерявого пелікана» у Болгарії**, який проводився тричі. Цей захід поєднував ігри, семінари, лекції та фільми для підвищення обізнаності та сприяння поверненню пеліканів як виду, що гніздиться, до природного парку Персіна. Для відвідувачів парку також створили **3D-модель колонії кучерявих пеліканів**, що посилило освітні зусилля.

Для документування діяльності ініціативи та дикої природи було проведено **дев'ять професійних фото- та відеомісій** у країнах-учасницях ініціативи, а також понад сто зйомок, організованих партнерами. Результатом стало створення понад 75 коротких кліпів та чотирьох великих відеороликів, зокрема професійного документального фільму, що висвітлює зусилля зі збереження кучерявого пелікана.

Інформаційно-просвітницька робота ініціативи була ще більше посилена завдяки інформаційним стендам, виставкам, численним рекламним та інформаційним матеріалам, а також нетворкінгу із зацікавленими сторонами та іншими ініціативами. Активна участь у багатьох публічних заходах, як-от UK Global Birdfair, у поєднанні з активною присутністю в соціальних мережах (Facebook, Instagram) та постійним наповненням вебсайту ініціативи, підвищила її впізнаваність. Престури в Румунії та активна робота зі ЗМІ, доповнені висвітленням діяльності всіма партнерами ініціативи на їхніх онлайн-каналах, стали підґрунтям для публікації понад 1700 публікацій та постів. Вони охопили понад 10 мільйонів людей, що надихнуло ширшу громадську на підтримку збереження пеліканів.

The Dalmatian pelican

a flagship species of open water and marsh

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА

Ініціатива «Шлях життя пелікана» розробила та впровадила освітні програми щодо кучерявих пеліканів у 26 школах ключових місцевих громад Греції, України, Румунії та Молдови.

У Болгарії та Румунії відвідали понад 50 початкових, середніх шкіл та університетів для проведення освітніх лекцій, що сприяли екологічній обізнаності та розумінню проблеми збереження пеліканів та пов'язаних з ним переваг для громад. Також було розроблено низку матеріалів для дітей, включаючи наліпки, настільну гру, пазли, маски пеліканів, плакати, листівки тощо, для підтримки освітніх заходів.

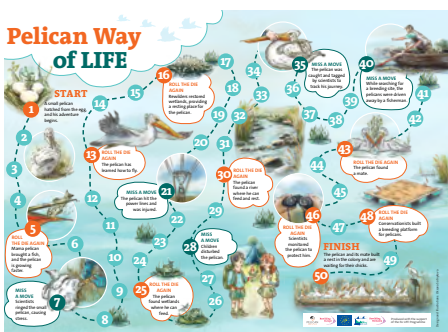
Завершенням цієї освітньої діяльності стало проведення **табору «Пелікан»**, що відбувся в дельті Дунаю, об'єднавши понад 50 учасників з усіх країн, залучених до ініціативи. Діти віком від 12 до 18 років у супроводі викладачів брали участь в інтерактивних лекціях,

екскурсіях зі спостереження за дикою природою та практичних вправах. Учасники працювали в командах, досліджуючи загрози та можливості для збереження пеліканів, а викладачі здобували навички та натхнення для майбутньої діяльності.

У Болгарії з 2021 по 2023 рік проводилася Національна орнітологічна олімпіада, яка зібрала найкращих учнів з п'ятого по восьмий класи з усієї країни, що сприяло подальшому просуванню екологічної освіти та залучення.

До того ж, ініціатива поширила свою діяльність на Албанію та Північну Македонію, зміцнюючи потенціал природоохоронців завдяки семінарам та майстер-класам для ключових зацікавлених сторін. Ці зусилля спрямували на створення регіональної підтримки для майбутніх природоохоронних ініціатив, забезпечення довгострокового успіху в захисті кучерявих пеліканів та їхніх середовищ існування.

РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОХОРОНИ ПРИРОДИ ЗАВДЯКИ ВОЛОНТЕРСТВУ

Ініціатива «Шлях життя пелікана» залучила понад 370 волонтерів у кількох природоохоронних таборах у Болгарії, зробивши значний внесок у захист птахів та відновлення їх середовищ існування.

Природоохоронний табір Атанасовського озера, який проводився щорічно протягом усієї ініціативи, мав на меті покращити умови гніздування водоплавних птахів шляхом ремонту штучних островів та підтримки критично важливої інфраструктури. Сотні волонтерів взяли участь у цій практичній ініціативі, отримавши цінний досвід у сфері охорони природи, покращуючи екосистему водно-болотних угідь.

Аналогічний підхід було реалізовано під час трьох таборів у природному парку Персіна, що поєднували практичну польову роботу з освітньою діяльністю, залучаючи місцеві громади, студентів університетів та любителів природи. Учасники дізналися про збереження водно-болотних угідь, захист пеліканів та важливість здорових екосистем.

Варто зазначити, що в районі Бургаських озер було створено Корпус швидкого реагування. Ця спеціалізована волонтерська команда патрулює озера, аби виявляти та повідомляти про незаконну діяльність, забезпечуючи безпечне середовище для водоплавних птахів.

Сотні волонтерів з усіх країн-учасниць також брали участь у заходах з моніторингу цього виду. Ці волонтерські зусилля посилили вплив природоохоронних заходів та сприяли залученню громади, забезпечуючи довгостроковий захист кучерявих пеліканів та їхніх середовищ існування.

ПРИРОДНИЙ ТУРИЗМ

Для посилення підтримки збереження кучерявих пеліканів, ініціатива «Шлях життя пелікана» просувала природний туризм, збільшуючи доходи місцевих громад, одночасно заохочуючи сталий розвиток.

У Румунії перше навчання човнярів та гідів відбулося в Сфінту-Георге, встановивши належні стандарти та методи управління для зменшення турбування диких тварин. Пізніше програму повторили в дельті Одери, а навчальні матеріали були використані в онлайн-курсі для гідів-природознавців, доступний кількома мовами.

Для підвищення обізнаності в Румунії та Україні встановили інформаційні стенди, що висвітлюють роль кучерявих пеліканів як парасолькового виду, для підтримки біорізноманіття та природного туризму.

У Болгарії Природний центр «Пода» поблизу Бургаса розширив свою мережу природного туризму, співпрацюючи з 10 місцевими готелями та готелями. Центр запровадив три нові програми спостереження за птахами, покращив обладнання та розробив два туристичні маршрути із захисними екранами та інформаційними знаками. Великий інформаційний щит встановили на підході до заповідної території «Пода».

У Греції провели два семінари з природного туризму для місцевих підприємств, включаючи готелі, туроператорів та ресторани. Для кожної території ініціативи було підготовлено путівник зі спостереження за птахами англійською та грецькою мовами для розповсюдження в інформаційних пунктах, а в ключових місцях встановили чотири таблички, що інформують відвідувачів про біорізноманіття, можливості туризму на природі та заборонені види діяльності.

Ці ініціативи допомагають розвивати природний туризм, що приносить користь місцевим громадам, водночас забезпечуючи захист життєво важливих середовищ існування кучерявих пеліканів та інших видів водно-болотних угідь.

Подальші заходи

Попри завершення ініціативи, зусилля партнерів щодо збереження популяції кучерявих пеліканів продовжують підтримувати їхню популяцію в південно-східній Європі.

Платформи для ночівлі та гніздування, побудовані під час ініціативи, будуть продовжувати підтримуватися партнерами в Болгарії та Україні для подальшого підвищення успішності розмноження цього виду.

У подальших дослідженнях цього виду застосовуватиметься **єдиний підхід до моніторингу**, розроблений у всіх країнах ініціативи. Також було створено стандартизовані протоколи та базу даних ГІС для централізації та аналізу зібраних даних.

Деякі дії, пілотовані в межах ініціативи «Шлях життя пелікана», можна відтворити в майбутньому.

Патрульну діяльність та навчання рибалок та човнярів можна успішно відтворити в інших ініціативах, спрямованих на захист водоплавних птахів. Цей підхід вже почав реалізовуватися шляхом розробки двох навчальних курсів в дельті Одери, на кордоні Німеччини та Польщі, за участю 15 рибалок та човнярів. Аби

охопити ширшу аудиторію зацікавлених фахівців, Rewilding Europe розробила онлайн-тренінг для туристичних гідів, спрямований на зменшення турбування водоплавних птахів.

Лінії електропередач становлять загрозу не лише для пеліканів, а й для багатьох інших видів птахів, включаючи хижих птахів, грифів та лелек. Партнерські організації, що займаються охороною птахів, можуть застосувати свій досвід у зменшенні ризиків зіткнень у майбутніх ініціативах щодо охорони природи.

Зусилля з підвищення обізнаності в місцевих громадах продовжуватимуть сприяти позитивному ставленню до кучерявих пеліканів та інших рибоїдних птахів, допомагаючи забезпечити їх довгострокове збереження. Освітні заходи також продовжуватимуться в усіх країнах, що беруть участь в ініціативі, з використанням навчальних матеріалів та програм, розроблених за час її дії.

Партнери також продовжуватимуть **просувати природний туризм**, зокрема спостереження за птахами у водно-болотних угіддях. Усі матеріали, виготовлені в Греції, розповсюджуватимуться на територіях ініціативи за допомоги туристичних агентств, інформаційних центрів, музеїв та у інших відповідних місцях. Варто зазначити, що їх буде представлено на туристичних заходах, присвячених спостереженню за птахами, як-от «Глобальний ярмарок птахів». До того ж, вивіски та інформаційні таблички, встановлені в усіх країнах-учасницях під час ініціативи, будуть продовжувати підтримуватися та обслуговуватися.

Подяки

Видатний успіх ініціативи «Шлях життя пелікана» став можливим завдяки неоціненній підтримці численних партнерів та співробітників.

Наша спільна команда висловлює щире подяку програмі LIFE Європейської Комісії, фонду «Аркадія» та Фонду природи Вітлі за їхню фінансову підтримку ініціативи, а також усім нашим партнерам, зацікавленим сторонам, колегам та місцевим командам, які неймовірно наполегливо працювали, аби досягти позитивного впливу на місцях.

У ГРЕЦІЇ

Команда Грецького орнітологічного товариства хотіла б подякувати Товариству захисту Преспи за їхню наукову підтримку та практичну допомогу протягом усієї ініціативи; Відділу управління національним парком та заповідними територіями Мессолонгі Західної Центральної Греції та Відділу управління заповідними

територіями долини Ахелоос та затоки Амвракікос; оператору мережі розподілу електроенергії Греції за співпрацю з метою підвищення безпеки мережі електропостачання лагуни Мессолонгі; та солеварні в Мессолонгі за дозвіл на проведення заходів з моніторингу птахів на їхній території. Особлива подяка групі Messolonghi By Locals за співпрацю та підтримку багатьох заходів, а також рибальським кооперативам Мессолонгі та Амвракікоса, Вітрильному клубу Мессолонгі та, зокрема, рибалкам, які допомагали під час місій із кільцювання пеліканів. Інформаційному центру для працівників та безробітних Мессолонгі та Інформаційному центру для працівників та безробітних Арахтос-Арта. Щира подяка всім школам, учням та вчителям, які брали участь у заходах з екологічної освіти в межах ініціативи, зокрема 4-й середній школі Арти за участь у Освітньому таботі, а також 1-й середній школі та Художній середній школі Мессолонгі за участь в Академії влогів. Величезна подяка всім управлінським підрозділам НЕССА, які брали участь у весняному та зимовому обліку пеліканів – їхня співпраця була безцінною, як і співпраця різних організацій та установ з Албанії, Чорногорії, Північної Македонії та Туреччини, які також брали участь в обліку. І останнє, але не менш важливе: організація висловлює подяку всім волонтерам, які допомагали протягом усієї ініціативи.

У БОЛГАРІЇ

Болгарське товариство захисту птахів дякує всім членам та волонтерам, які взяли участь у заходах ініціативи. Усім партнерським навчальним закладам (школам та університетам), які взяли участь в освітніх заходах, компанії «Електророзподіл Юг» ЕАД за підтримку у встановленні відлякувачів для птахів, виноробні «Рожевий пелікан» – Сілістра за їхню програму пожертвувань, присвячену цьому виду, Дам'яну Петкову за надані безкоштовні відео та фотоматеріали, громадській організації «Асоціація розвитку туризму Тутракана» за підтримку під час будівництва платформ у заповідній зоні Калімок-Брашлен, компанії «Лукойл Нафтохім Бургас» АД за підтримку під час будівництва плавучих платформ у кисневих озерах, а також Центру реабілітації та розведення диких тварин – «Зелені Балкани».

Дирекція природного парку «Персіна» висловлює подяку Виконавчому агентству лісового господарства та, зокрема, Шуменському університету, біологічному факультету, факультету природничих наук, за організацію Волонтерського природоохоронного табору для студентів протягом трьох років поспіль. Дякуємо за підтримку місцевим освітнім організаціям та школам у місті Белене, а також середній школі імені Димитра Благоєва у місті Свіштов, а також усім 11 природним паркам Болгарії за активну участь у всіх трьох Фестивалях кучерявого пелікана в природному парку Персіна. Дякуємо WWF-Болгарія, Болгарському фонду біорізноманіття та Центру порятунку диких тварин «Зелені Балкани» за їхню підтримку в інформаційно-просвітницьких заходах. І нарешті, особлива подяка всім волонтерам, учням, вчителям, освітянам, місцевим громадам та ентузіастам, які брали участь у заходах ініціативи, за їхню чудову роботу!

У РУМУНІЇ

Перш за все, команда Румунського орнітологічного товариства хотіла б висловити особливу подяку всім волонтерам, які долучилися до реалізації всіх заходів ініціативи, зокрема до моніторингу, без їхньої участі успіх ініціативи та її досягнення залишилися б нереалізованими. Ми також хотіли б висловити вдячність за підтримку Адміністрації біосферного заповідника дельти Дунаю, яка виступила партнером ініціативи в багатьох заходах, Інституту досліджень дельти Дунаю, Адміністрації природного парку «Балта Міке» в Бреїлі, Rețele Electrice România – PPC, Румунській водній адміністрації, органам управління рибальством, розташованим на територіях Natura 2000, та всім школам, які брали участь у наших освітніх заходах, а також пані Клаудії Кимпеану за організацію інтерв'ю та звітування про результати.

Ми також скористалися підтримкою та участю Повітряного клубу «Галац» для проведення аеромоніторингу, Обсерваторії птахів Аджиджа, Румунського центру кільцювання та реабілітаційного центру Visul Luanei для моніторингу, мічення та кільцювання, а також реабілітації птахів. Ми також хотіли б подякувати Ibis Tours та Matfish за їхню підтримку в різні періоди ініціативи.

Rewilding Romania дякує директорам шкіл Малюка та Крішана за підтримку шкільних занять, а особливо школі Юриловки та Аднані Петрашкою за допомогу в організації освітнього табору. Також дякуємо місцевій владі з К.А. Россетті, Крішана та Малюка за підтримку у встановленні інформаційних стендів.

В УКРАЇНІ

ГО «Rewilding Ukraine» висловлює вдячність директору Олександру Волошкевичу та команді Дунайського біосферного заповідника за підтримку будівництва платформ у зовнішній дельті та на острові Єрмаків, Тетяні Балацькій за організацію інтерв'ю з місцевими рибалками, туристичними операторами та іншими зацікавленими сторонами, а також за підтримку інформаційно-просвітницьких та освітніх заходів.

Ізмаїльському департаменту водного господарства та пану Панасу Жечкову за підтримку нашої роботи з будівництва плавучих платформ на озері Картал та острові Єрмаків.

ТОВ «Єрмак» та пану Роману Клименку за підтримку нашої роботи з будівництва плавучих платформ на острові Єрмаків.

Вилківській школі № 2 за активну участь в освітніх заходах. Максиму Яковлеву та Олександру Куракіну за чудові фотографії та відео, а також Оксані Сотниковій за прекрасні дизайни та ілюстрації. А також усім іншим партнерам, субпідрядникам, освітянам та прихильникам, які допомогли зробити цю ініціативу успішною.

